

Francesc Valls (Barcelona, 1671c.-1747) és un dels màxims exponents de la música barroca hispànica. Va ser mestre de capella de la Catedral de Barcelona durant els anys 1696-1726, en actiu, i fins la seva mort, el 1747, com a jubilat, en un temps en què la Seu era el centre musical per excel·lència de Barcelona i un dels més importants d'Europa.

Prolífic i polèmic, Valls ha estat objecte d'estudi dels investigadors d'aquí i de fora, tot i que encara espera una catalogació completa de la seva generosa producció, dispersa, en gran part inèdita. Algunes de les seves obres, i particularment la famosa *Missa Scala Aretina* (1702), han estat enregistrades, però hi ha una clamorosa desproporció entre la qualitat de la seva música i l'atenció que se li ha concedit¹.

Valls és un cas de *Musicus et cantor*, és a dir que estava alhora en el món de la praxis, com a compositor i com a intèrpret, i en el de la reflexió teòrica. El seu tractat *Mapa armónico práctico* (1742) és un compendi del que se sabia de música al seu temps i al seu espai geogràfic². La intenció més immediata de tots aquests tractats era, d'antuvi, més pràctica que especulativa, perquè havia de servir per ensenyar els escolans a llegir música i a cantar, i més tard a compondre: *para la mas facil, y segura enseñanza de Muchachos*. Aquí com en tants altres llocs, la pedagogia ha estat punt de partida d'una presa de consciència sobre la realitat. De retruc, però, la seva influència sobre el món musical hispànic va ser molt notable.

Pel que fa a l'obra de Valls, notable en quantitat com en qualitat, podríem dir que transcorre al llarg de dos eixos estilístics, un d'històric, que podríem representar vertical, i l'altre lingüístic, que ens dividiria l'espai en una part superior (el llatí) i una altra inferior (les llengües romanç). D'una banda, Valls es troba entre els segles xvii i xviii; de l'altra, la seva producció ofereix tant textos litúrgics, en llatí, com música en llengua romanç.

En l'àmbit hispànic, el canvi de segle XVII-XVIII significa el pas d'un estil barroc molt peculiar, més pròxim a la polifonia del Renaixement que al *Seicento* italià, a un de més galant, més semblant al que passava a la resta d'Europa. Si en la música del XVII hispànic dominen els ministrers (instrumentistes de vent, que doblen o substitueixen les veus en la polifonia), en la del XVIII dominen els violins i, al seu costat, oboès i trompes. D'altra banda, una característica molt típica d'aquest barroc és la policoralitat, que hauria importat Joan B. Comes de Venècia, i que esdevé la norma quasi exclusiva arreu de les Espanyes. Valls, però, potser per la seva posició a cavall dels dos segles, adapta moltes innovacions italianes sense perdre la tradició local.

Pel que fa a la llengua romanç, cal recordar que el llatí encara era considerat en molts àmbits la llengua forta, la seriosa. D'altra banda, el desprestigi de la llengua autòctona fa que hi hagi molt poca obra en català. A la Barcelona del s. xviii, doncs, "llengua romanç" vol dir sobretot castellà. En aquesta llengua trobem una ingent quantitat de *Villancets* (*villancicos*) y de *Tonos*. *Villancet*, que avui entenem com a "nadala", vol dir aquí i en origen cantar en llengua romanç. Igual que el gènere germà d'aquest, el *Tono*, s'escriuen en ocasions no litúrgiques però, en el cas de Valls, majoritàriament tintades de religiositat: primeres comunions, p.e.

Al costat d'aquesta producció, de color més assequible, hi ha la producció litúrgica, en llengua llatina: salms, magnífics, misses. El caràcter és diferent, com ho és l'ús per al qual la música està pensada. Si la vessant en llengua romanç presenta una cantabilitat més immediata, i també freqüents al·lusions a la dansa, l'obra en llatí, d'una manera semblant a com ho veiem en Monteverdi i en autors del segle anterior a Itàlia, té un caràcter més solemne, una tendència a l'abstracció i a les línies més pures. Això no exclou pas un ús simbòlic de figures retòrico-musicals, ans al contrari. En una època tan majoritàriament analfabeta, les pintures, l'escultura o la música religioses tenen també una funció didàctico-pastoral, i per tant miraven d'associar i de transmetre continguts a llurs formes.

¹ Vg. l'enregistrament d' *Exaudi nos* de 2006 (*La mà de Guido* 2074), dedicat íntegrament a Valls, així com els dos Cds de *Columna música* dirigits per Francesc Bonastre, que contenen obra d'aquest compositor.

² Edició facsímil a cura de Josep Pavia i Simó. Consejo Superior de Investigaciones científicas, Barcelona 2002.

Confitebor tibi

Els salms són poemes, originalment en hebreu, de l'Antic Testament, és a dir, de la Bíblia judaica. Traduïts primer al grec i després al llatí, la tradició cristiana se'ls ha fet seus, interpretant-los amb matisos diferents. Avui els podem escoltar com a clams profundament humans que parlen d'esperances, d'anhels i de dolors antics i moderns.

En l'entreforc que separa la música litúrgica de l'escripta en castellà, els salms i els motets ocupen un lloc especial. Si d'una banda estan pensats per a la litúrgia, bàsicament la de Vespres, i per tant estan en llatí, de l'altra els seus textos, portadors d'un gavadal d'emocions, no només de caire místic, els aproxima al vessant més cantable i dansant: als *Tonos* i *Villancets*. Aquesta posició ambigua s'afegeix al caràcter sintètic, abans esmentat, de tota l'obra de Valls. Ara: el compositor d'abans del romanticisme, lluny de la intenció de brillar pel seu enginy, pretén senzillament fer un servei. La humilitat de Valls és una dels aspectes més corpredors per a qui s'hi aproxima des de la nostra època, plena de divisme i d'individualisme.

Per tot això, els Salms estan musicats seguint sempre fidelment el text, en el seu doble vessant: el *què* diu (prosòdia, accents, etc.) i el *com* ho diu (el seu significat).

Confitebor tibi és l'encapçalament de dos salms diferents que convé no confondre: aquest que Valls musica íntegrament, nº 138 (137), i el 111 (110). Com es dedueix del primer vers ("T'enalteixo amb tot el cor, Senyor"), es tracta de salms de lloança i acció de gràcies.

La musicació de Valls mostra un ús de la prosòdia modèlic: cada síl·laba, cada accent es troba al seu lloc i amb el seu pes just. També hi trobem indicis de fórmules retòrico-musicals, típiques de tot el barroc europeu. Per exemple, la repetició emfàtica de *et cantent*. També s'insinua un cert descriptivisme en el contrast rítmic entre les dues parts del vers final *Opera manuum tuorum* (L'obra de les teves mans) / *ne despicias!* (no la rebutgis). Aquest procediment per dicotomies també apareix en altres moments, p.e. als versos *quoniam excelsus Dominus* (car el Senyor és excels) / *et humilia respicit* (però es mira els humils).

En el seu equilibri entre homofonia i polifonia, en el domini total del llenguatge harmònic i contrapuntístic del seu temps, aquests salms són un tresor que, avui com llavors, continuen interpel·lant els seus oients.

Joan Grimalt, febrer 2007.

Confitebor tibi, Domine: Salm 111 (110).

1 Confitebor tibi Domine in toto corde meo
in consilio iustorum et congregatione

2 Magna opera Domini
exquisita in omnes voluntates eius

3 Confessio et magnificentia opus eius
et iustitia eius manet in sæculum sæculi

4 Memoriam fecit mirabilium suorum
misericors et miserator Dominus

5 Escam dedit timentibus
se memor erit in sæculum testamenti sui

6 Virtutem operum suorum
adnuntiabit populo suo

7 Ut det illis hereditatem gentium
opera manuum eius veritas et iudicium

8 Fidelia omnia mandata eius
confirmata in sæculum sæculi
facta in veritate et æquitate

9 Redemptionem misit populo suo
mandavit in æternum testamentum suum
sanctum et terribile nomen eius

10 Initium sapientiæ timor Domini
intellectus bonus omnibus facientibus eum
laudatio eius manet in sæculum sæculi

T'enalteixo amb tot el cor, Senyor,
amb els justos davant el poble.¹

Les obres del Senyor són grans:
qui les estima les contempla.²

La seva gesta és gloriosa i esplèndida,
la seva bondat dura per sempre.

El Senyor, compassiu i benigne,
deixà un memorial dels seus prodigis.

Va donar un aliment als qui el veneren,
recordant-se per sempre del seu pacte.

Demostrà al poble la força del seu braç
repartint-los la terra dels nadius.³

Perquè pugui donar-los l'herència dels gentils,
l'obra de la seva mà és veritat i justícia.⁴

Totes les seves ordres són fidels,
assegurades per sempre més,
fetes en veritat i en justícia.

Disposà de redimir el seu poble,
deixà establert un pacte per sempre.

El seu nom és sant i terrible⁵.

Venerar el Senyor és primícia de saviesa,
són molt prudents els qui el veneren.⁶

La lloança del Senyor dura per sempre.

¹ El llatí diu "t'enaltiré" i també "en el consell dels justos i en la congregació"; ve a ser el mateix, però segueixo la BIC.

² "Contemplar", diu la BIC a peu de pàg., vol dir ací 'investigar, estudiar'. El llatí diu "escollida [estudiada] segons totes les seves voluntats". També ve a ser el mateix: Déu desitja que "contemplem" la seva creació.

³ Aquesta al·lusió al desert i a la terra promesa, tema clau del judaisme, no apareix a la Vulgata de St. Jeroni.

⁴ La BIC (i segurament també el Salm hebreu) diu tota una altra cosa: "La seva acció és irrevocable i és justa, / les seves decisions [la llei] són fermes." Aquí prefereixo traduir el que Valls va musicar. Els *gentils* són els que no creuen en Yahvé.

⁵ La BIC proposa "venerable" enlloc de *terrible*; podria ser un matís més teològic que filològic. Cf. semblantment com tradueix *timor* al vers següent.

⁶ Literalment: "són intel·ligents, els qui fan totes aquestes coses." O bé: "una bona comprensió de tot el que ha fet el Senyor és al principi de la saviesa."

Confitebor tibi, Domine,

salm 111 (110).

6'09"

Francesc Valls
(ca. 1671-1747)

Musical score for the first system, featuring Soprano, Altus, Soprano, Altus, Tenor, Basso, and B.C. parts. The lyrics are: Con - fi - te - bor ti - bi, Do - mi - ne, con - fi - te - bor ti - bi, Do - mi - ne, in to - to cor - de. The score includes vocal lines with lyrics and a basso continuo line with figured bass notation (6, 6, 6).

Musical score for the second system, featuring Soprano, Altus, Soprano, Altus, Tenor, Basso, and B.C. parts. The lyrics are: me - - - o, quo - ni - am au - dis - ti, In cons - cor - de me - - - o, quo - ni - am au - dis - ti, in cons - quo - ni - am au - dis - ti ver - ba o - ris me - - - i. The score includes vocal lines with lyrics and a basso continuo line with figured bass notation (8, 4, 6).